

KOLOZSVÁRI KÖZLÖNY.

SZERKESZTŐI LAKÁS:

Széchenyi-téren, a hídkaputól kimenet balra a 26. szám alatti ház emeletében.

Megjelen a lap hetenkint 2-szor u. m. kedden, és szombaton délelőtt. Ára évi nyolcra 3 fl. o. 6. Hirdetési ár: 5 lasabos sorért 1-ör 7 kr., 2-ör 6 kr., 3-ör 5 kr. o. 6. s minden hirdetés után 30 kr. bélyegdíj. Előfizetés s hirdetés a kiadó-hivatalnál kezelik.

A nyitólétre cikkei sora után 20 kr. előfizetés mellett a szerkesztőséghez csatolódik.

KIADÓ-HIVATAL:

Könyvtára, STEIN J. könyvtárosa.

Kolozsvár, sept. 23. 1866.

(D.) A szerbek neki fogtak már azon nyugtalanságnak és remonstrációnak, melyre Stadion centralisatiója adott volt legelőbb lábat a magyar királyság töredék nemzetiségeinek, s melyben őket a saját centralisationalis céljai szerinti sültgesztenye kapargatásában Schmerling iskolázta. Atmentek ők újra azon szerencsétlen tere, a melyen magoknak igen keveset használhatnak ugyan, minthogy Austria nagy hatalmának alapját nem veheti azon egy milliónyi szerbbe, a mely két-három megyének elég népesség ugyan, de egy birodalomnak alapja nem lehet; annál többet ártanak azonban a közös szabadság ügyének, kivált ha a magyar nemzetiséget nem oly szigorúan az elvek vezetnek, s az apró néptöredékek ezen folytonos túlkövetelése miatt nyomtatva éreznek magát, hogy a hatalomnál való kibékülhetéért szabadságának lényeges érdekeit is vigye áldozatul. És valóban csoda, hogy e sok kényszergetés közt még képes a magyar nemzetiség ma is a jogegyenlőség és népszabadság előharcosa lenni.

A szerbeknek nem tetszik az, hogy a korona az országos pártok élén álló emberekkel tart tanácskozásokat a legközelebbi teendők és a törvényhozást jó hangulatra szükséges intézmények s magatartás elhatározása felett.

Ők azt kívánják, hogy a mennyi apró nemzetiség van királyságunkban, a korona mind annak rendre kunyorálja ki az ország szervezése irányában kegyes beleegyezéseket. Magyarország törvényhozó teste meg van választva a királyság összes népei által, még pedig csaknem a suffrage universelleig menő census s a roppant nagy számú nemesség és egészen szabad népek szabad szótólása alapján. Mindenik képviselő, kivéve némely apró erdélyi törvényhatóság képviselőjét, harmincezer lélek közt képesített választók közvéleményét képviseli, és e szerint minden alkotmányos fogalom szerint az ország impopulációjának mandatarisai foglalják el a törvényhozás zöldasztalait, még pedig nem a Schmerling-féle mesterkélt és kiájtó képviseltetés, hanem egyenes és közvetlen szavazat alapján.

Itt egyedül azon többség s azon közvélemény, a melyre a korona figyelhet, s ha az alkotmányt restituálni akarja, ha az üdvös egyetértésre törekszik, nincs más teendője a koronának, mint kihallgatni az ország mostani dignitáriusait, kihallgatni és egyetérteni az országgyűlés többségének vezér-férfaival, mert alkotmányosan nem lehet másképp, mint az országos többség alapján kormányozni.

Nagyon kíváncsok az, hogy a heterogen nemzetiségek az alkotmányos szabadságban nemzeti felvirágzásukra nézve is oly biztosítékokat nyerjenek és találjanak, a mely erős kapcsolésként fűzze érdekeiket a közérzésüket a hazához; de azt követelni a kormánytól, hogy a magyar királyság tizennégy millió lakója saját sorsa fölött ne határozhasson addig, a míg egy millió szerb, vagy egy-két millió más néptöredék engedelmet meg nem nyeri arra, hogy lehessen neki ezredéves alkotmányát folytatni, ez csakugyan oly követelés, a mely csak az utóbbi idők experimentatiói által megzavart politikai felfogásból eredhet.

A szerbek, kiknek létszáma egy millió háromszáz ezernyre megy, mint vendégek jöttek be hazánkba, menedéket találva határaink a törökök üldözései ellen s senkit inkább nem kötelezhet, mint őket azon elv: „si fueris Romae, romano vivito more.”

Ők nem hoztak magukkal külön alkotmányt, nem is mint külön ország lettek a magyar királyi korona hódítványai, vagy szövetséges társai, minő például Horvát vagy Tórország, nem is a magyarokkal egykorú népei a hazának, a minők például az oláhok, ők vármegyéinkbe betelepített lakók, hazánk institúciói alá önként jöttek, abban külön tartományt nem képeztek, népességök egy pár megyében tulnyomó ugyan, de egész népességük egy jóforma város ki nem telnek; és ugyan jogos követelés-e az a korona irányában, hogy minden vármegyének, min-

den városnak előleges beleegyezését vivja ki, mielőtt a törvényhozás által valamit elhatározatni merészelne?

Mily mélyen hallgattak ezen töredék nemzetiségek Bachnak uralma alatt, s midőn a magyar nemzet s vele egyetértő más szabadelvű néptöredékeknek szívós kitartása s az ország szabad alkotmánya mellett némileg legyőzni képes lehetett az alkotmány halálos ellenségeit, most a vívmányokat is túlkövetelések által törekszenek megsemmisíteni, s a birodalmat megint az absolutismusba visszajejteni.

Valóban szomorító állapot, s éppen ezen kapiság az, a melyben mindig táplálékot lelhetnek a birodalom absolutisticus pártjai, akár mikor akarjon a kormány fegyverhatalmára támaszkodva absolut hatalommal kormányozni mindig fölleli a magyar királyság egy-két apró nemzetiségénél a kész szolgálót arra, hogy ezen céljának könnyen fel-szitható békületlensége által eszközöl szolgájon.

Ezuttal azonban némely előzményekből azon meggyőződést merithetjük, hogy a mostani kormány komolyabban törekszik az alkotmányosság helyreállítására, hogysem a Schmerling-féle fondor ágítatioknak és illetéktelen feltalálásoknak helyet engedjen.

Néhány hó előtt láttuk, hogy a szász universitás incompetens fellépését a kormány visszautasította, holott a szász, habár universitásának joga nem volt a törvényhozás kompetenciájába elegetni, de az ország törvényei alapján birt nemzeti joggal, s oly tőről folyamodott a koronához, a mely tér törvényesen létezik, de a korona megvédte a támadás ellen a rendes törvényhozás tekintélyt, azokat, a kik saját tértök határain túl léptek, az illetékes határookra visszautasította.

Annál inkább reméljük, hogy a szerbek monstrós petíciójával hasonló fog történni, mert ők éppen nem illetékes téren szólalnak meg, s oly előzményekre hivatkoznak, a melyek Schmerling rendszerének elbukásával még tetteles alapjokat is elveszítik.

Sztratimirovics képviselő előtt nyitva áll az ország terme, és ott beszélhet, a mit akar, saját nemzetisége érdekében, s ha az országgyűlés valakit azért mert szerb, kizárni akar, az ország alkotmányából, akkor reclamálhat az ellen az uralkodó, sőt egész Európa színe előtt is, de míg őt s küldöit azon egyéni s polgári jogokban senki meg nem támadja, melyet a magyar királyság minden polgára egyenjoggal élvezni akar, addig nincs joga neki demonstratiókhoz folyamodni csupán azért, mert talán őt nem tarták oly fontos személynek az udvarnál, hogy a kormány jövő teendőire nézve az ő külön véleményét is kikérjék.

Valóban ha ily jog léteznék, akkor fel kellene zaklatni az örményeket, fel a széke-lyeket s izraelitákat stb, hogy miért értekezik az udvar Magyarország államférfiaival a nélkül, hogy vagy egy örmény vagy széke-ly stb. celebritást is meghívja? Már pedig ha egy millió szerb nevében joga van valakinek alkotmányon kívül eső utakhoz folyamodni egyéni vagy nemzetiségi ambíciók kielégítésére, ugy joga van ötszáz ezernek, joga van száz ezernek, s végre joga van tíz ezernek is; mert tizennégy millió impopulációban egy millió vagy tíz ezer egyén reakciója illetékeségre nézve teljes egyensúlyban áll. Egy országgot nem lehet másképp rendezni s kormányozni, mint vagy a rendes törvényhozás többsége, vagy pedig az absolutismus által; minden város, minden vármegye külön status in statu nem lehet, ennyire még a foederalisták sem vitték a dolgot, mert ez politikai absurdum.

Ha volt idő, midőn királyságunk alkotmányos szabadelvű vívmányainak meghiusítására ezen eszközöket Stadion kormánya felhasználni jónak látta, a tapasztalat sokkal inkább bebizonyítja ezen véres játék veszteljes következményeit, hogysem elhiessük, hogy a kormány ma is ily mozgalmaknak tért engedjen. Erre annál kevésbé is van szüksége, mert az uralkodónak hatalmában áll ma is absolutismus által kormányozni; mi hatalmának ellene nem szegültünk, ő Felsége jött önként azon meggyőződésre, hogy trónjának biztosabb támasza egy szabad al-

kotmányos Magyarország, ő Felsége önként és kényszerítés nélkül mondá ki a jogfolytonosságot, kezdte nagy eszméjét az ország képviselőinek összehívása által megvalósítani; megyének, városnak, néptöredékeknek egy útjuk van méltányos jogaitat realizálni, ez út az alkotmányos törvényhozás útja, a nemzetközédek annyit érhetnek el, a mennyit a törvényhozás az államban szükséges rend elérhetésére célszerűnek és üdvösnek lát. A korona pedig a fenforgó kérdésekben azoknak tanácsát veszi igénybe, a kiket a közvélemény vagy az uralkodó bizalma tanácsadása kijelölt. E bizalmat nem lehet nemzetiségi proportio szerint követelni. Remélhető tehát, hogy a szerb követ agitatíója vissza fog utasíttatni.

Az alkotmánykérdés.

Ugy látszik, hogy a lapok még mind nem jutottak eléggé biztos adatokhoz az alkotmánykérdésre nézve, mert híreik különböző árnyalatokban folytatást elternek egymástól. Látszik, hogy a döntő körökben akarnak valamit tenni, s annak szükségét is látják; de a farkas, kecske és kaposzta meseje áll elő e kérdések körül, s e mesét még nem tudták megfejteni; pedig nem megfejthetetlen, csak erős akarat és bizalom kell hozzá.

Legújabbban a „P. Lloyd”-nak ezt írják Bécsből e hó 20 káról: Sokan azon nézetben vannak, hogy a mint a lapok is megjegyezhetni vélik, a tárgyalások a kormányférfiak s a magyar országgyűlés többsége közt még nem végződtek be, csak félbeszakadtak. Nekünk más tudósításaink vannak. A kormány és gr. Andrássy közti tárgyalások tárgya volt, a mint mi tudjuk, a közös ügyek szabályozásának kérdése, s e részben elfogadott az albizottmány programja olyannak, mely az országgyűlés többségének valószínű programja. Ezen alapon jöhetett volna létre a megállapodás, a mely esetben a kiegyezést a minisztérium kinevezetése követte volna. Hogy ez egyetértés nem lett meg, nem abból következtethetjük, hogy a minisztériumot nem nevezték ki, hanem azon nem alaptalan tudósításból, hogy a kormány további eljárásának programja megállapított. Gróf Andrássy, ki az albizottmány tervezete alapján állt s egy egyetértésbe nem bocsátkozhatott, elhagyta Bécsot, midőn látta, hogy a kormány nézetei s engedményeinek mértéke a tervezetben foglalt igényektől távol áll. Most a kormány saját — a bizottmány tervezetével, a gróf Andrássy nézete szerint, ki nem egyenlíthető kívánatait egyenesen az országgyűlés elébe fogja terjeszteni.

Ebber mi látszólag mi utat sem mondánk. Azt hisszük azonban, hogy közléstünk némi érdekel bir, ha megjegyezzük, hogy a kormány az országgyűlést a közönségek szabályozása körül nézetéről, s hallgatva az albizottmány indítványa elleni észrevételeiről ennek országgyűlési tárgyalása, sőt oda terjesztése előtt, értesíteni szándékszik. A nélkül is a király a második feliratra még nem felelt, így a királyi leirat a feliratra adandó feleletben veendő fel a foalt, hogy a kormány nézetei a közös ügyekre nézve kifogás. Hogy ezen nézet az albizottmány nézetétől lényegesen különbözni fog, abból beláthatni, hogy a gr. Andrássyval való tárgyalás félbeszakadt. Tegyük fel most, hogy az országgyűlés a kérdés tárgyalásába bocsátkozik, s a mi valószínű, az albizottmány nézetét elfogadja, akkor a királyi leirat ellenkező nézetének csak annyi becsé lesz, hogy az, mint anticipált ellenvetés szolgál a fölterjesztendő javaslat ellenében, s ha ezen javaslat a már anticipált ellenvetések dacára is az alkotmány indítványa értelmében terjesztetik fel, akkor a kormány végre engedne a többségnek, vagy pedig bizva saját nézetének csatlakozásában, nem enged és a provisoriumot folytatja? lehet azonban, hogy a kormány ez esetben a választókhöz appellál. És ha az ország előbbi képviselőit nem desavouálja, mi fog akkor történni?

Tanárválasztás és lófuttatás.

Mint az oláh révész a kötelhez — már t. i. a ludasi és gerendi primitív kompon, — ugy csipeszkedem én a magyar felelős minisztérium eszméjéhez, mert azt hiszem, hogy ez a vezérfonal, mely minket a 19 éves politikai hullámzásból, a béke és virulás zöld partjához vezet; de mint a kompon lassú és tehénzékérszerű haladása által a civilizált ember vért megfeketíti, ugy feketíti meg im-

már az én véretem is az agyanevezett alkotmánykérdés csiga-haladása, igen, mert most még nem nagy az áradat, s most még a kompot szerencsésen átvinni lehetne; de im mennyi felbőrnosul keleten, rettegéssel a felbőszakadástól, s ha nem sietünk, egyszerre az átgázolhatatlan hullámok közt lehetünk magunkat.

Gondolva, hogy valami bizonyosabbat hallók Kolozsvárról, rászántam magamat még egyszer a ludasi és gerendi kompon, a vad indusok ezen primitív bidján át- és visszahurcoltatni.

Fontos nap volt ez, a melyen kincstelen Kolozsvárra érkeztem: két dolog történt itt ugyanazon nap, u. m. professor-választás és lófuttatás. Anyit én is tanulm. a francziából — nem tudom jól irom-e le? mert a franczia másképp ír, meg másképp beszél — tehát, hogy „Les extrêmes se touchent” és e mondat eszembe jutott.

Tudják már ösémuramék, hogy mi falusi emberekkel, kikhez fillérenként gyűll a pénz, minden dolognál legelőbb azt kérjük: megéri-e az a pénz, a mit reá költünk.

Szegény kálvinista professorok, többnyire kopaszodó homlokuk — mennyit izzadot, a míg a hitfelekezeteinek s a hazának egy szép eszmét kivihattat. Nem volt elég az, hogy az ekleziasia szegény, de kanczellária, Stats-schullerath vagy mi, s az osztrák minisztérium minden osztályain keresztül éveken át húzták vonták ezt a kérdést, nehogy valahogy a székegyföldön is egy jogakademia állítassék, habár igen buzgó voltak Szebenben minél előbb létesíteni, még pedig nem a lutheránusok, hanem az állam költségén oly jogakademiát, melyben Schuller Libby és Schmidt Henrik ur hintették a reichseinknek magvait.

Szegény kálvinista papok, ti szűkre szabott kepekkel mellett és időtől fogva hirdetgettek Isten igéjét anyanyelvünkön s lelketek a nemzetet soha sem tagadta meg, elhatározottsággal türtették Bach üldözéseit, sőt midőn ez pátensekkel s aranyokkal kínált s a másik mérlegbe a börtönt veté; ti habozás nélkül visszazalóktok a vesztegető aranyokat és a börtönt választátok.

Szegény kálvinista professorok, kiknek még harcias emlékezetét is Enyed közelében két gerundinból nőtt évszázados fűzfá őrzi, a kik vezetőket fiainkat a tudományban s ha a hazát végveszély fenyegette, fiaink élén életüket dobátok a haroz kocskájára, mit tevétek most is? Megszorítottatok tanodáitok jövedelmét, összehordítottatok az ösük által lerakott, de az utódok által inkább kikölcsönzött s itt ott csod alá is juttatott, azonban újabb buzgó áldozatok által gyérén gyarapított vagyonaitokat, s megmutattátok, hogy nem ugyan vaskalapok, de igenis vasakarátoknak vagytok a kivitelben, kimondjátok a „legyen” szót s a református hitfelekezetet nemes buzgalma által a székegyföld egy jogakademiát nyert.

Megáldjon benneteket a haza istene, kik a helyett, hogy az ősi alapítványok jövedelmeit egymás közt elharácsoljátok, szájakotoktól is megfosztjátok a falatot nevelési autonómiátok dícsőségéért.

Jogakademiánk tehát, mert lehetek ugyan én pápista, izraelita, vagy akár szombatos, de székegyföldön azt magunkénak nevezhetem — jogakademiánk „legyen” szavatokra előállott, szűken dótálhatjátok tanárait megtakarított filléreitekből, mind a mellett hőven jelentkezett a concurrenáló száma, mert a ki kálvinista professornak készül, az már előre nem azt nézi: mit fizetnek neki, hanem azt, hogy mit használhat ő a hazának?

És aztán elmentem a lófuttatásra és hosszasan elgondoloztam a mi társadalmi állapotunkon. Egy ló félórai pályanyargalásért kap 300—500 aranyat — egy ló, melyet tudományára egy-két évig idomítottak; és egy ember, ki 16 éven át üli testét, lelkét a tanulással, esztendői tanári pályafutásáért — hatszáz osztrák forinttal — a mely még nagy agio alá is esik az aranynyal szemben — ki kell, hogy legyen elégitve.

Hanem hisz régi mese: A Megváltót is csak tizenkilencz pénzre becsülték egykor Julius, míg Nagy Sándor Bucofalusáért százanként, ezerenként szórták a tálentomot. — Menjetek és tanítátok a népet, fekete kenyeretek mellett vigasztaljon azon öntudat, hogy hazátok emlékezetében nevetek fenn fog maradni.

De hadd szóljak még a lófuttatásról is. Egyet szeretek benne, azt t. i. hogy ez is egy alkalom, hogy a nemzet felszínének s intelligenciájának egy része együtt lehessen. Mulatság, habár költséges, mint minden civilisált mulatságok. Egyesekben fejti a férfias erőt és ügyességet. Most is furoret csinált egy alig 14 éves kis gróf fia, ki, mint jokey a dá-

madjra futtatott, s egyik leghíresebb lovagló, magyarországi mánás elöl elkapt a dámák díját, egy gyönyörű serleget. Én megvalloim nagyon féltem, hogy az a kis nádszál lepottyan a ló hátáról, felállottam s lábammal, karommal, sőt még fél bajszommal is commendiroztam a levegőben, a fordulatoknál, mig nem észrevettem, hogy nevetnek rajtam, aztán leültem. Egyébként ezen mostani versenytől a következő okokból, a következő tanulságok vonhatom: Az 500 arany császárdíjt gróf Károlyi Forgószél nevű lóva nyerte el; tehát tanulság, hogy országunkból az aranyat a forgószél mind elhordotta; az 500 forint erdélyi díjra pedig a Remény és Vezér versenyeztek, a Remény vesztett; a miből az a tanulság, hogy Erdélyben a remények rendszerint vesztenek. Így reméltük már régen alkotmányunk restitutióját, reméltük a nemzetiség egyetértését, reméltük az adó leszállítását, reméltük a szabad pálinkafűzést s dobánytermelést, reméltük a kolozsvári vasút megépítését, de reményeink még mindig vesztek. Mikor láttam, hogy az 500 forint erdélyi díjra a „Remény“-nyel concurrálnak, már előre tudtam, hogyan üt ki a dollog. A reményekkel célt nem értünk.

Egy falsí diplomata.

Lapok utazási naplóból.

A börtönügy Magyar- s Erdélyországban.

Taufer Emilől.

Egyike a legháládatlanabb dolgoknak, nálunk úgy mint Magyarországon, a börtönügyről írok, szinte példátlan a részvétlenség, melylyel minden ilyenmő dolgozat fogadtatik. Népevelés, börtönjavítás! Oh mily szép, de mily kevésbé ismert s még kevésbé valósított eszmék vagyok ti szerencsétlen szegény hazánkban; ki nem menthető módon el van hanyagolva nálunk mindkettő, félszázaddal sőt többel hátrább állunk e tekintetben, mint a többi Európa; Török-, Oroszország s Ausztria egyenlő fokon állanak; mily gyűlöletet hozott létre kormányelvük, legközelebb láttuk, de még látandjuk, mert buta, tudatlan tömeget könnyű ugyan szarnok igába hajtatni, de a kormány hatalmát csak a népek míveltsége teszi s különösen Magyarországra, nagyon illenek Szemere eme szavai: „mely nép ismeri jogait, azt igazgatni csak egy mód van: alaposan nevelni.“

Szép jövője volt nálunk a börtönügynek, s a jelen országgyűlés megnyitásakor is sokat remélünk; hittük a codificatio keresztültvitelét, mit már az 1791. 67. t. cz. kimondott, s elfogadását az 1843-ki büntető javaslatnak, a melyről Mittermaier, az európai criminalistika méltó képviselője, azt mondta, hogy „szerzői hódolnak az új európai eszméknek, ebben úgy mint mindenben.“ Oh, ha időszámításunkat közvetlenül 1843-noz csatolhatnók mint folytatást, ma már oly eredményeket mutathatnók fel a többiek közt a börtönügy körül is, hogy nem a külföld, de mi tekintetben diadalmosolyal a siker tudalmával reájok; így azonban hallgatunk, mert 23 év óta nem hogy előre, de hátra mentünk. Kárhoztassuk e tehát a közönséget, hogy részvétlenül fordul el ez ügyről? Nem, ezt nem tehetjük.

Szilárd meggyőződés él szívtünkben, hogy a multtal szakítani, börtöneinket jobb karba helyezni kell. Eddig visszatoroltuk a tettesben a bünt, ezen-tul őt javitunk kell. Ez a század eszméje, kíváncsalm, hazánk dacolni ezzel nem fog, különben elvesz a haladt uton, mert börtönei polgárainak erkölcsét megvesztegetik, évről évre ijesztő módon szaporodik a büntettesek száma, s kidől a fa, melynek törzset szű-bogarak rágják, s mert minden ország támasza s talpköve a tisztá erkölcs, mely ha megvész, Róma ledől s rabigába görnyed. Caveant consules!

Mily módon kellene börtöneink javítását előszőr is megkezdeni? Szakemberek képzése által, mert mind e mai napig börtöneink, sőt országos

fogházaink élén, igazgatóknál többnyire oly egyének állanak, kik legkevésbé sem felelnek meg ezen állás valódi kívánalmának. Szerencsés vagyok ezen urak mindenikét, részint levelezés útján, de több-jét személyesen is ismerni, s elmondhatom, hogy van közöttük olyan, ki annyira nincs tisztában feladatával s azon céljával, melyet a javítás eszméje tűz mindenikük elébe, hogy a különféle rendszerek felől fogalma sincs; arról, hogy börtönügyi tudomány létezik-e, álmában sem hallott. Tisztelet a kivételeknek, melyek mint mindenütt, úgy itt is vannak, de többnyire katonai s privát érdemek megjutalmazásán osztoztatnak e jövedelmes állomások, oly egyéneknek, kik soha még börtönt nem is láttak s egyszerre egyben igazgatókká lesznek; megtanulják az elejtűbe szabott instructio holt betűit, megvágatják a rabot, hogy porzik bőre bele, a kül tisztaságot a látogatók kedvéért — fél-vén a megszólástól — fentartják s ők országos fogházi igazgatók. Javítások, korszerű változtatások, a kormányknak teendő czélszerű előterjesztések töltök nem várhatók, mert se nem láttak soha többet, se nem tanulnak; de miért is? hisz már állomásuk bizonyos, pihenhetnek babérjaikon.

Mindenek előtt szakembereket kell a kormányknak küldeni Német-, Angolországba s Irhonda, úgy, mint ezt Poroszország, Baden, Norvégia s majd minden ország tette, kik megismervén az annyira kidolgozott büntető javító rendszer szellemét s többféle gyakorlati alkalmazását, azt hazánkba is áttűnteti, vagy legalább javításokat létrehozni tudjanak. A porosz kormány büntető intézeti hivatalnokai közt eszmecserélő s fejlesztő egyesületeket keletkeztet, melynek évenkénti nagygyűléseiben Bruchsalban, egész Németország e szakmájú hivatalnokai részt vesznek; számos e tárgyú folyóiratok, könyvek, pályamunkák jelennek ott évenként meg, s nálunk semmi. Nincsenek e szakban hivatalnokaink, de nem is lehetnek, mert még e pálya ma is zárva van.

De vissza kell térnem, ezen jeremiád után, tulajdonképpeni feladatomra, hisz e hasákok homlokán, úti naplóból lapok közlését, azaz a börtönök jelenlegi állásának rajzát ígertem. Nézzünk tehát szomorú képeket s örvendjünk ha a sötét alapon néhol világosabb árnyalatot látunk.

Utazásimat Magyar s Erdélyország országos fogházaiban s hatósági börtöneiben mind ez év folytán tettem; ott a magyar királyi helytartó tanács, itt a fels. kir. főkörmányszék kegyes engedelmével legtöbb helyről közleményeim tehát a személyes meggyőződésen s hivatalos adatokon, a többiek ez utóbbin nyugsznak.

Magyarország országos fogházainak leírását itt tér hiány miatt csak helyrajzilag s röviden adhatom, inkább az erdélyiekkel való összehasonlításban emelvén ki a különbségeket.

Országos fegyintézet van Magyarországnak öt, Erdélynek kettő; hatósági börtön öt összesen 106. Az országosok a következők:

1) A Duna mellett fekvő váci fegyház, mely a 2-5 évre elítelt férfi fegyenczek letartóztatására szolgál. 185¹/₂-ban szerveztetett a volt budapesti és nagyvárad közüzgázgatási területek részére. Az épület már 1755 óta fennáll, midőn boldogult Mária Terézia királynőnk, nemes ifjak növeldejéül kezdé építtetni. Eredeti rendeltetésére azonban nem fordíthatván, nagyszerű alapfalai befejezetlenül meredtek az égnek. Jelenleg az intézet kőfallal van körülvéve; 2 külső és egy belső udvart foglal magában. Az intézet kétemeletes, s négy osztályra különítve, kisebb nagyobb termeket tartalmaz; hálóterem 65 van, egyben egyben 7-9-16 fegyencz alszik. A fegyencz létszám 7-800 között ingadozik. Látogatásom napján — april 27-kén — 717 fegyencz őriztetett benne. A belső őriztet 64 fegyencz-őr, a külsőt 34 rendes katona végezi. Az intézetnek összes bevétele 1864-ben 739 közép számítás szerinti ellátási nap után tett 14,398 frtot, kiadása pedig 113,967 frtot.

Azonban csatlakoznék, ki azt hinné, hogy szerző pusztá kö- és téglahalmazokat ír le, mert minden építmény történelmi multját lehozza a jelenkorig, fölbámulván a tudomány legújabb vívmányait és fölfedezéseit. Kiemelendő még, hogy ezen munka uttörő s irodalmunk terén első ezen nemben, mely által hazafiai érzelmét gerjeszt minden kö iránt hazánkban, hol „annyiszor apánk vére folyt.“

De van e munkának egy másik oldala is. Mint főnebb láttuk, szerző azon helyeket jelöli ki, hol építmények vagy emlékek állanak és állottak, de kijelöli azokat is, hol emlékeknek állania kellene, azért említi a csatatereket és harcoi sirdombokat; erre nézve mondja a 7-dik l.: „Hogy ha a század magát nem képviselheti történelmi becsű mű-építményekkel, legalább emeljen csarnokot a mult kincseinek, mely mentesítsen, a mit lehet, az enyé-szet típrő lába alól.“...A főnlevő, de romlásnak indult emlékekre nézve pedig ugyanott megjegyzi: „Ha az értelmiség nem fog kezét azon kevés, melegebb kebellet, mely a hon multját és jelenét bü-varkodva éli napjait: akkor le fognak ezen emlé-kek dőlni, simává gyalulja az idő, hol egykor e nemzet szent köveket tapoda, s szolgálta nyeret fog teremni a sirdomb, mely alatt annyi nemes kebel hasztalan porladoz.“...A 313. lap pedig folytatja:

A második fegyintézet a lipótvári, mely Nyitramegyében fekszik 2 órányira N.-Szombattól, 3 óra a díszszeg vaspálya-állomástól. 1856-ig katonai erősség volt s nevét I. Lipót királytól, építet-tőjétől (1664.), nyerte; 1849-ben hat heti ostrom után Simonics vette be; 1856-ban büntetési czélkra lett szervezve, de szükség esetében ma is erőssé-gét képezne, mert legalább sánczai meg vannak s külsője is egészen várszerű. Átalakítása 1857-ben, nagyrészt a fegyenczek munkaerejének felhasználá-sa mellett — 430 fegyencz dolgozott naponként — lett befejezve. 282,831 frt 53 kr (p. p.) be került. Rendelve volt a pozsonyi és soproni területbeli 1-10 évre itélt bűnözők számára s befogadhat 1000 fegyenczet. 1862 nov. 1-ig ájtatos néének volt az intézet kezelése bérbe adva; mondott időtől fogva Szekler Adolf izraelita bírja. Az intézet fen-állása óta 4767 fegyencz fordult meg benne; látog-atásom napján — május 26-án — 862 tőt tett az összes létszám. Az építkezés s az ezzel kapcsolatos pontosabb s könnyebb felügyelet tekintetében sok kívánni valót hagy Lipótvár, mert a munka helyi-segek, oskolák, templom, büntető zárak — itt u. n. kaszmáták — közel pár lépésnyire egymástól szerte-széljfel fektűznek a várban; de maga az egy eme-letes főépület is, mely a háló s kézi munka terme-ket foglalja magában, szintén nehezíti a folytonos éber őrizetet, mivel a szabálytalan négysszög a folytonos áttekinthetősre majdnem kétszer annyi embert kíván, mintha egyenes vonalban v. sugár-alakulag volna építve. Az intézet költségei 1864-ben naponként 888 közép számítás szerinti ellátási nappal 139,113 frtot tettek, bevétele pedig 16,429 forintot *).

Harmadik helyen említhetjük a munkácsi fegyintézetet, mely hazánk multjában mint történeli nevezetességtől vár is fontos szerepet játszott a hon-alapítástól 1848-ig. (Lásd Tábody József „Munkács multja s jelene.“ 1866.) A munkácsnak kivonulása után a sok dicső hazafias tetteket látott vár, a hadi törvényszékieleg elítélt 1848-ki compromittáltak le-tartóztatási helyévé lön, 21 szobában 54 fogoly tartatott. Ezen minőségben maradt, míg egy újabb legfelsőbb rendelet másképp nem intézkedett. Idő-közben ugyanis a foglyok részint kiállván kiszabott büntetésüket, részint kegyelmet nyervén, szabadon bocsáttattak, a megmaradtak pedig más tartomá-nyi várakba mint Kufstein-, Jóséfastadba szállítat-tak át, 1855-ben jul. 1-én pedig egy Laxenburg-ban kelt legfelsőbb határozattal ő Felsője Munkács várát mint erősséget és hadi állomást megszünte-tettnek nyilatkozva, polgári fegyházzá átalakítani elrendelte. Ennek folytán 1855. nov. 24-én az ad-digi parancsnok által a vár Heysel Jánosnak, a prágai fegyház igazgatójának, átadott, ezen ur levén a magas ministerium által a fegyház szerve-zésével megbízva. A jelenlegi fegyintézet tehát nem egyszerre, hanem évek haladtával koronként épült, s ezt nemcsak külsője, hanem belsőkezetében is feltűnteti. A munkásteremtől elkülönült börtön he-lyiségek 670 fegyenczet fogadhatnak be. A háló-termek különböző nagyságúak, a legkisebben 8, a legnagyobbban 86 egyén van egytűvé zárva. A fe-gyenczek létszáma october 31-én 1865, a kézeim között levő kimutatás szerint 642-öt tett. A fegyen-czek munkaereje 1862-től óta bérbe van adva. A személyzet áll 60 börtönőről, a külső őrizetet sor-katonaság látván el. Az intézet összes bevétele 1864-ben 612 ellátást számíltva naponként 8298 frtot tett, kiadása pedig 93,351 frtot.

Negyedik orsz. fegyintézet az illavai férfi fegyenczek számára; fekszik Trencsinmegyében, a Vág folyó balpartján, Illava mezővárosában, két órányira a történeli nevezetességtől s máig is igen látogatott trencsin-tepiczi fűrdőtől. Az intézet két épületből áll, egy régi elhanyagolva volt kastélyból, melyet a kormány 1854-ben aulendorf gr. Königsseg Gasztávtól 84,000 p. frton vett meg s a mellette

*) A lipótvári orsz. fegyintézet leírását adtam a „Ma-gyar jogtudományi Hetilap“ f. évi 24. számában.

„Szabadságunk szent ügyében elhalt hőseink ré-szére hol vannak a diadalívek?... De ha már gu-lákat, diadalkapukat nem emelünk, ha oszlopok emelésével késünk: állítsunk legalább fejfákat, legalább jeleljük meg, hol vértettek el.“

Meg kell említenünk, többek közt, dicső Vajda Hunyadi várát, melyről eszerű 87. lap írja: „Nincs Erdélyben egyetlen műemlék, mely annyi fényt és nagyszerűséget, több műlést és nemzeti nagyságunk több jelvényét hordotta volna magán, és a mely ma oly szomorító látványt nyújtana, mint e vár, melyre még csak most valánk büszkéek, és ma már pusztá rom.“ Ehhez néhány szót csatolni szent kötelességünknek tartjuk. Hanyadvára most „egy bus emlékezet hazámnak temetőjén, rá írva mind mi vele elveszett.“...ezen legdicsőbb emlékeinek egyike meggyújtása a keserves emléktű Bach kor-mány alatt eszközöltetett, és hogy a fájdalomhoz guny is járuljon, ugyanazon kormány a vár kitara-rozására háromszáz néhány frt 36 krt utalványo-zott!! Ha a jelek nem csaknak, talán jobb jövő derül, és egy jobb kormány intézkedése ezen szent ereklyénkre is kiterjedend, ha másképp nem is, legalább mint a 94-dik lapon indítványoztatott: „hogy a kincstárt, melynek birtokában van, szőlőta-föl a muzeum-egylet, hogy bocsássa át birtokába, s a muzeum-egylet szőlőta adakozásra nem csak

fekvő volt Trinitárius zárdából. Az intézet külseje nagyszerű, mert a parochiális két tornyu templom közvetlenül keleti oldalára van építve, kilátása pe-dig felette regényes, annál élelmeszerűlenebb azon-ban az intézetnek fekvése élelmezéseti szempont-ból, mert nyáronát a termelők az élelmi czikkek legnagyobb részét a közel fűrdőbe hordják, hol azok kétszeres árért eladhatók.

Az illavai fogház egy részének megvétele, az egésznek átalakítása s berendezése — összesen mint-egy 928,200 frtjába került az államnak, nem sok hiján egy millióba. Befogadhat most 800 fegyenczet, s ha dolgozó termei, mikben eddig hiány van, ezentuli költséggel elkészűlnek, 1000 et.

A legrehezebb büntettesek befogadására szol-gál Illava, a kiknek összes száma 1865-nel végén 573-at tett, ezek közül 10 éven alul csak 87, 10-20 évre 450, életfogytaig pedig 36 itéltetett el. A fegyenczek élelmezése s munkaereje 1864-től óta Deutsch K. és Löw Salamonnak van 6 évre szerződésileg bérbe adva.

Az intézet személyzete áll 1 őrmester, 8 tize-des és 80 börtönőrből, ezeken kívül egy főtiszt vezetése alatt 90 rendes katonából.

Bevételt az intézet csak 1864 óta nyújt, tevé-n ez körülbelül 5600 frtot, 82,000 frt évi kiadás ellenében. (Lásd ezen intézetnek bővebb ismerteté-sét T. E.-től Jogtud. Hetilap. f. évi 21. számában.)

Háttra van még a magyarországi ötödik orsz. fegyházzal Mária Nostráról szólnom. Egy igényte-len a külvilágtól az őt környező Ság-hegy által el-zárt falu Hontmegyében viseli Isten anyja nevét: Mária Nostra. Latin elnevezése e tőt népességgel bíró helységnek, telepítése idejét régebb korra ve-zeti vissza. A XIV. század második felében a Sz. Pálról nevezett szerzetesek voltak e helynek első lakói, kik itt templomot s kolostort építve, a köz-ség alapját képezték. A török hódítás korában a szerzet itteni telepítvénye is elpusztult, migum Széchenyi György primás azt újból felépíté s a pálosok novitátusát beléje helyezé.

Előőrülven II. József a szerzetet, vagyona világiassított, s jelenleg a vallási alap birtokához tartozik. Fennáll még a pálosok idejéből a helység végén egy dombon a gyönyörű s tágas templom, s közvetlenül mellette a volt zárd, a mostani fe-gyház, melyet a kormány 40 évre kibérelve, egy emeletre még egyet rakatott s négysszög alakba ki-építtetett. Az átalakítás 1856-ban fejeztetett be s 150,000 frtba került. Csak is nőfegyenczeket fogad magába, kiknek büntetési ideje egy évnél hosszabb tartamra terjed. Látogatásom napján, azaz april 28-án 258 volt a fegyencz létszám, ezek közül egy, élethossziglani rabságra ítélve. Befogadhat 600-at.

Az intézet vezetése, a fegyenczek felügyelete s foglalkoztatása a gráci „jrgalmas néének“ van szerződésileg bízva, a kik közül a fejedelemséggel együtt 25-en képezik a felügyelők s hivatalos fel-sőbbségnek létszámát; a falakon kívüli őrizet, 5 a nének zsoldjában álló férfi-egyen által látatik el. (Látogatásomat leírtam a már többször említett lap f. évi 18. számában.) (Folytatjuk.)

Különfelek.

— Utóbbi hírfűzűtünkben a tanárválasztásról tudósításban hibásan áll „főtanácsaink“ e helyett „főtanodánk.“

* A löverseny második napja e f. hó 22-én meglehető szép számu közönség előtt folyt le. Az ivadók versenyre a hét bejelentett ló közül csupán a gr. Bethlen Sándor félvér Castorja futott verseny-társ nélkül. Érdekesebb volt ennél az első osztályu császárdíjt (500 arany) a verseny, melyre a beje-lentett 8 ló közül csupán három jelent meg a gye-pen, egy mint gr. Károlyi Gyula „Forgószéle“, gr. Szapári Iván Nicolesso és Bethlen Sándor Hariz-sza. A versenyenél a Forgószél folytonosan és a legszebben vezetett, s egy lóhosszal nyerte el a dícsőséget Nicoles elől. A két versenyző között a térkülönbség alig észrevehetőleg változott, s Nicolas

a magyar hazát, hanem az egész Európát, s fel-lehet tenni: hogy a kereszténység hőse, Hunyadi János emlékét meg foghatjuk menteni.“

Ezen rövid ismertetés után csak ajánlhatjuk e hazafias mulattató s egyszerűen tanulságos munkát, mely minden honi asztalán méltó helyet foglal el, és mely maga magának legjobb szó-zólója lett az által, hogy második kiadásnak ör-vend, mi anyagi irányu századunkban és külön-sen szűkebb hazánkban, igen ritka esemény.

Meg kell még említenünk, hogy ezen kiadás az elsőtlő nagyban különbözik, nem csak felszátása és bővebb kidolgozása, hanem az által is, hogy szerző e munkáját most nem csak történeli s sta-tistikai, hanem építészeti szempontból is kívánta kiegészíteni. A leírások mellett most több új fe-metszvényt hoz, melyek hazánk festői szépségei megiamertetéséhez igen sokat járulnak.

Szerző érdeme Erdély ismertetése körül elvítáz-hatlan. Ismeretűrűnket mindenesetre szélesbítette, irodalmunkat sok tanulmánynyal írt munkákkal gaz-dagította: ha van munkásságának árnyoldala, az abban áll, hogy igen széles tért von maga elé, mit azonban ernyedetlen szorgalma még kibányászhat.

A kiadás igen díszes. Dídvárajai.

TÁRCA.

Könyvismertetés.

ERDÉLY ÉPÍTÉSZETI EMLÉKEI.

Irta Kövári László.

Kiadja Stein János, Kolozsvárt, 1866. Ára 4 forint.

Megjelent „Erdély építészeti emlékei“ című műve Kövári Lászlónak, mint „Erdély régiségei“-nek második kiadása.

Szerző a Dákokról maradt emlékeket röviden érinti, „mivel két évezred homályát kellene áttörni; átmegy ezek után a római építményekre, belefoglalva azok utait is; aztán átmegy a hún emlékekre, a magyarok, székelyek százok várai s várromjaira, állami erőddőkre, magánosok várkasté-lyaira, az egyházi építményekre, végre a kisebb építményekre, melyek közé a vegyes épületeket so-rolja, u. m. városbázakat, Kolozsvárt Mátyás ki-rály születési házát stb. Függelékül pedig csatá-té-eket (kenyérmezeit, szthimreit) és végre a sirdom-bokat sorolja föl, melyek között legnevezetesebb a sőtét emlékeket és gyűlölséget gerjesztő má-dó-falvi sirdomb, mely alatt sok ártatlan székely férfi, nő és gyermek hamvai porladoznak! Ez a munka rövid tartalma.

előnyére be kell vallani, hogy tartotta jól magát, s miután most csak három éves, a legjobb versenylovak egyikévé nüheti ki magát. A Forgószél kitűnő lovasa Entwistle volt, s 5 perc és 18 másodperc alatt volt a célnál. A második tornánál ha jól figyeltük, egyet botlott, — de tekintve korát nem lehet nagy súlyt fektetni rá. A Hariza teljesen visszamaradt még az első körből. Az 500 frtos erdélyi díjra gróf Bethlen Sándor Vezére, és gróf Bethlen Károly Reménye futott. Az utóbbi nagy lát-szik szándékosan engedte, hogy társa vezessen, s mindenki hitte, hogy a második tornánál előtérbe nyomul; azonban nem így történt, lovasa rosszul számított, mert lovát legnagyobb hevében háromszor tartotta vissza, s ezáltal mintegy kihozza sodrából elannyira, hogy midőn megerezté, már késő volt, mert a Vezér ügyes lovasa (Kertész) folyvást vezetett, s könnyen nyert is. A pályatért (3 ang. mérf.) 8 perc és 11 másodperc alatt futotta meg. A bolygek díjjára (egy 350 ft értékű sorleg) bejelentett három lo, ugyint gr. Károlyi Gyula „Kedves”-e gróf Bethlen Károly Futárja és gróf Bethlen Sándor Cotillion-a. A küzdelem érdekes volt, mert a második tornán a Kedvest elütötte vezér szerepétől a Cotillion ügyes kis lovasa a 14 éves gr. Bethlen László. E jelenet valódi sensatiót csinált, kivált midőn őt lóhoszsut czélt ért Károlyi Kedvese előtt, melyet gr. Szapári, ez idők szerint Magyarország legelső lovasainak egyike lovagolt. Érdekes volt nézni, hogy a nagy számmal összegyűlt ifjuság mekkora ovatioval emelte a kis Bethlen Lászlót a nap hőisévé.

* A folyó évi szeptember 23. és 24-kén tartott lövésztési kiállítás alkalmával jutalmat nyertek: a) 12 darab császári aranyat Szűnyei Elek, Dersi András, Farkas Károly és öv. Nemes Imréné. b) 8 db cs. aranyat Szabadi Gábor, Gidrai Demeter, Zöld Antal és Keresztes Áron. c) 5 db császári aranyat Imreh István, Greab Pavel, Szabó János és Belle Lajos. Dícséretet pedig Nagy Ferencz, Gyarmati Sándor és Zöld Antal.

* Lapunk mult számában említett s gyilkossággal vádolt Morka végítárgyalása nem fejeztett be. A bíróság a nyomozás körül némi kiegészítéseket rendelt el. Annak idejében tudatjuk, mint már ígértük, a végeredményt.

* Nincs semmi természetesebb annál, hogy ebben a cholera világban boldog, boldogtalan, fű, fa soha nem hallott és látott roppant gyogyerejű szereket ajánlanak a cholera ellen, s a sok közül néhánynak e zavarosban halászati sikertől meggazdagodni. A tapasztalás s szomorú példák hozsuzsora azonban mind a mai napig azt bizonyítja, hogy egyetlen szer sincs, mi e kort biztosan gyógyítsa. Egyetlen orvosság a rendszeres, tiszta élet, s azon előre való gondosság, hogy az ember ne essék belé. Erre nézve már az orvosi tudomány szerencsésebb eszközöket bir felmutatni, s ezek között a gyakorlati tapasztalatok után a vizgyógy-módot. A híres Rausse talán legteljesebben foglalkozott e kérdéssel, s halála után jeles munkát hagyott hátra a cholera és a vizgyógyítással módjáról, melyet később Hahn Tivadar dolgozott át, saját tapasztalataival bővítve. E füzetet most Velis Simon magyarra fordította s közlebből Stein János nyomdájából ki fog kerülni. Annak idejében ismertetni fogjuk.

(Necrolog.) Boldizsár Julianna, maga és öt kiskorú gyermekei: Ida, Mária, Lajos, Róza és Ilona nevében fájdalomdukt kebellet jelenti forrón szeretett férjének, pénzügyigazgatósági hivatalnok Galister Károlynak f. hó 19-kén d. e. 9 óra-kor, élete 34 dik, boldog házassága 11-dik évében, sorvasztóláz következtében történt halálát. Földi maradványai f. hó 21-kén d. n. 5 órakor fognak felső-széküzei 65. sz. bázától a köztemetőben levő családi sírboltban örök nyugalomra letétni, az engedelmű szent mise-éldozatok pedig 22-dikén d. e. 10 órakor a t. sz. Ferencz-rendiek óvári egyházában megtartatni.

* (Latabár társulata.) Mint már említettük Prielle Péter Soupe „Tiz leány”-ában, mint Páris elég szerencsével kezelte szerepét, meg kell azonban jegyeznünk fölé is, hogy hangja gyöngye s pár fellépése alkalmával még e gyöngye hanggal is vékonyan rendelkezett. Állandó fátyolozottság-e ez hangján, vagy csupán rekedtség, még nem bírtuk fölfedezni. Alakja megnyerő, csinos s játéka élvezhető. Szentgyörgyi, mint Menelaus „Helenában” szépen be tudja szerepét tölteni. Nem tuloz, nem hajbáza a karzat tapsait, s ez a provinciális szí-nészet rajzott és megszokott hibái között valóságos érdem. A karzat tapsa sem lehet mérlege a szerep-lés sikerének, sokszor éppen akkor tapsol meg va-lakit, midőn rosszabb a bújánál, máskor meg a leg-szebben sikerült jelenet által sem érdekelteti ma-gát. László jó komikus, beszélő organuma kitűnő s szerepét jó felfogással adja. A „Megbolondult” czi-mű silány férczműben őszintén sajnáltuk, hogy hiában kell vesztetgesse erejét. Többnek eddigelé legsikerültebb szerepe az Agamemnon. A mi ma-gát a karz illeti, arról bátran el lehet mondani, hogy jó, őszervágó, s mi kétségtelenül az ügyes Latabár érdeme, ki személyesen tanítja tagjait. A drámai tagok között Nagy Luizát már ismerjük. Első fellépését „A fény árnyait” választá. A marquisot helyenként sikerrel adta, a debütt szerep egyes fénypontjai azonban színezetlenül maradtak. A kisasszonyt lehet, hogy a csekély számú közön-

ség le is hangolta, s ez lehet oka, hogy némelykor játéka bágyadt volt. Öltözete igen csinos, folytono-san, de aratába bajosan járt a marquisnő olyan rubába. Az eddigi megjegyzéseink után valaki azt gondolhatja, hogy Nagy Luizának csak gyöngye ol-dalait akarjuk érinteni — nem — késő örömmel kiemeljük, hogy sok színpadi rontinnal bir, bizto-san, fesztelenül mozog, alakja igen csinos, s ha ennyi elég a színpad babérijához, ugy azt a kisass-zony bátran elnyerheti Temesvári Lendvai Már-tonnak második javított és szelidített kiadásá, ne-hány könnyen elnevezhető sajtóhibával. Alakja, hangja mind Lendvai! Nem tudjuk mintaképül választotta-e, vagy csak esetleg a hasonlat; de ha történetesen az első áll, az istenért választson más mintaképet, mert tehetsége a legszebb reményre jogosíthatja, a drámai művészet pedig nem az említett mintaké-pül találta meg netovábbját. Több, mint drámai tag a „Gyöngysorban” szakasztott Rónai volt, az-zal a figyelemre méltó különbséggel, hogy nem or-dit, mint az éhes farkas. Lászlóné asszony Born Annát csinosan adta, szerepét érzéssel kezelte s nyugodtsággal. Bercsényiné igen elegáns színpadi alak tud lenni. Játéka azonban még nem elég biz-tos, de látszik, hogy szorgalmasan halad, s a tár-sulat egyik leghasznosabb tagjává válik. Bokorné kedvencz komikusa volt mindig közönségünknek. Az igazgatónét legelső fellépése alkalmával sok taps-sal fogadta a közönség, különösen egy jelenetben, midőn a szerelem és indignatio hullámai között a nagymamát játszta. Az egyes előadásokról ninc-s térünk beszélni; de a „szép Helenáról” annyit mégis megjegyzünk, hogy szűkebb korlátok közé kellene szorítani az igazgatónak a női tagok toi-letti buzgalmát, s elhagyhatna néhány izléstelen phrasist, mely a darab rovására mondatik el min-dig. Nem szabad elfeledni, hogy a hány város any-yi a szokás, s a mi Páris, Bécs, Pest- s Kassá-nak tetszhetik, nálunk frivolnak is találhatják. *)

* Latabár társulata tegnap vett búcsút a „Szerelmes kántor” s a „Szép Galathea”-val. Utolsó előadásai folytonosan szép számm közönség előtt folytak le. A legközelebbi színe ke-rült „Magyar huszárok”-at tekintetbe véve, hogy szűk rámba kelle szorítani a máskülönbén látvá-nyos operettet, elég sikerrel adták elő. A közönség jól mulatott, a mi leginkább a Mindszenti Cornelia érdeme, ki ezuttal is kifogástalanul énekelt. Beszélő organuma igaz, hogy gyöngye, s szavata azt mu-tatja, mintha nem bírá-e eléggé nyelvünket, de ez mind bőven van kárpótolva énekével. Legközelebbi jutalomjátéka „A sőhajók hídjá”-ban a közön-ség zajos tapsokkal, öt koszoru, bokréták, vers s az első felvonás után egy csinos karpereczcel ju-talmazta a közönség. A kisasszony meg lehet elé-gedve a nyert sikerrel. Hapiel Herminről elmondunk már nézetünket. Megjegyzésünk ugy látszik hasz-nált, mert a kisasszony feltűnően sokkal nyugod-tabban játszott az utolsó darabokban; s snép tiszta althangja is jobban kiváltott. A mi Latabárt illeti, ő is meg lehet elégedve Kolozsvárral. Egy pár se-lyetes operette színe hozatalán kívül, a közönség méltányolta igazgatói buzgalmát s ügyességét — a mi elvitázhatlan.

* A „Fr—tt” a következő hirt hozza: Ne-hány nap előtt a szerbek Nagy-Becskereken meetinget tartottak, hol a pesti országgyűlés tulka-pái ellen szigorúan magyar értelemben, mint a nemzetiségi egyenjogúsátság megsértése ellen óvat-emetek, esetlegesen követeknek az országgyűlés-ből leendő kilepültek elhatározták s ez értelemben ő Felsőházhoz feliratot intéznek. Hasonló értelemben jártak el az erdélyi románok is; ezek t. i. a Károly-Fehérvártól tartott tudós társulati gyűlések alkalmával egészen hasonló határozatokat hoztak s az ő Felsőházhoz intézendő feliratot az összes tekin-télyesb hazafiak, köztük Schaguna érsek, Mo-csonyi s mások aláírták, melyet külön küldöttség vinne Bécsbe.

* Pulszky Gábor, a fényes reményű ifju, kit atyja Florenczből hozott magával anyja és nővére temetésére, Pátyon Várad József udv. taná-csos házában elhunyt. Ily csapások ellenében nincs más vigasztalás, mint — az idő, s azért egyaze-rűen legmelyebb részvéttünket fejezzük ki a mélyen sujtott, gyászszal borított atyának.

* Pulszkyra vonatkozólag a prágai „Po-litik” tudósítója ugy értesül, hogy a császár azon óhaját nyilvánítá a kancellár előtt, hogy Pulszky kihallgatattatás kérjen. Ennek következtében a kan-czellár megmondá Pulszkyt, Florenczbe vissza-térte alkalmával Bécsben ő Felsőházhoz elfogadá-sáért folyamodjék. Az „Idők Tanuja” ugy értesül, hogy Pulszkyt megadják a végleges lthon ma-radási engedélyt.

— Lapunk 111-dik számában említve van, hogy a monostori gát miatt a Szamos esatornáiból a vizet elfogni szándékozik az építészeti cs. kirr. igazgatóság; illetékes helyről azon felvilágosítást kapjuk, hogy nem az építészeti, hanem cs. kir. er-dőszeti és bányagazgatóság intézi ezen gát-építte-tést. Midőn tehát e részben tudósításunkat kigazít-juk, egyuttal nem mellőzzük újból is kifejezni, hogy miután újabb tudományos vizsgálatok szerint a cholera a pól-légen táplálkozik s fejlík, s ha pedig a Szamos most viz nélkül hagyatnék, fókint

*) Nagyon sajnáljuk, hogy valakinek kedve volt ezen trivialis comediót magyar színpadra alkalmazni. Szerk.

a hidkapun alól a timárok bűráztató helye miatt Kolozsvárnak meglehetően belső részében oly pól-lég fog kifejlődni, mely a léget megfertőzi s az utasok által könnyen közösihető ragályt beoltja Kolozsvárra, mely város attól ekkor ment. A Sza-mos esatornája a mióta viz nélkül van, alig 24 órája, s már is vonalában bűszbűt a lég, holott itt, hol bűráztatás, eszerzés, vágóhid, ló, ökör- s disznófürösztés, minden a Szamos város közi ré-szén foly, hol az emberek együttfürdenek a bivalok-kal, melyeken most ragály jár, s a bűröket áztató folyamban mossák tagjaikat, itt a Szamos fenékén az elvett viz esetében könnyen kifejlík az epidemia.

Nyilatkozat. A „Korunkban” egy I. betű alatt író fource pénzről szólván, kitér a szé-kelyföldi egyéb közjvedelmekre, s Marosszékre nézve ezt írja: „Ilyen a marosszéki ugynevezett szék havasának addigi jövedelme, mig azt a beczirkerek kezelték. Erre s tán más effélékre nézve ugy bi-szem legtöbb adattal szolgálhatna Dózsa Dániel úr.

Mikor 1861-ben az alkotmányos hatóságok restitultáltak, én levén azon kerület királybírójával megválasztva, melybe a szék havasa esik, a köz-gyűlés által kiküldött bizottmányban, mint közgaz-gatási asszistens részt vettem, a mely bizottmány-nak főkirálybíró gróf Toldalagi Mihály elnökléte alatt feladta volt, a Bach alatti tisztviselőktől a havast átvenni. Az átvétel a számadások megviz-gálása mellett meg is történt. És ott ugyanazon gazdálkodás tűnt ki, mely mindenütt folyt a Bach-rendszer korában; a szék havasa 12 évi gazdálko-dás alatt lényeges deficitben volt. Azon havasok-ból, melyekből az ősi slendrián kezelés mellett is Marosszék régi alkotmányos korában néhány száz forint tiszta jövedelmet mindig be tudott venni, s mely az 1861-ki újabb elrendezés óta szintén min-dig hajt bizonyos tiszta jövedelmet; a beczirkerek korában nemcsak fel lön emészte a bürocratikus kezelés által, de még rá el is adósították a havast, a mit azonban részemről a nagy haraggal be meg-fizettettek. Az illető erdőhivatal ezen jellemző szá-molata megvan a szék levéltárában, az akkori gaz-dálkodás maradó emlékekül. Ennyi adattal emlé-kezetemből szolgálhatok ezen tárgyról, mely azon szomorú körülményt tünteti ki, hogy 12 éven át Marosszék ezen magán birloka a rozsz és önké-nyes kezelés miatt egy fillér jövedelmet sem haj-tott a szék birtokosai részére.

Dózsa D.

Nyilatkozat. Valamely jóakaró a „K. Közlöny” idef 110 dik számában egy nyilatkozatot tesz, melynek foglalatja szerint a m. vásárhelyi ev. ref. egyház egyik papjálomása betöltése tekinté-től az egyház tagjai nézete szemelyem körül cso-portosulna.

Midőn az illetőnek — felteszem — jóakaratu nyilatkozatát megköszönöm: el nem mellőzhetem egyuttal nyilvánítani, hogy én a m. vásárhelyi vá- választó-polgárság nézetének azon állítólagos sze-melyem körüli csoportosulásáról még eddig nem va-lék szerencsés értesülni, sőt efféle nézet csoportosul-lásról még eddig annyival kevésbé lehet szó, mert, a mint tudva van, még a pályázathatást törvényse-rűleg megelőző kijelölés sem történt meg.

Ennyit láttam szükségesnek, főleg saját sze-mélyemre nézve, ama nyilatkozat tisztázása tekin-tetéből ezuttal közölni.

Maros-Vásárhely, sept. 21. 1866.

Vas Tamás, papjelölt.

Nyilatkozat. A fentebbi sorokkal szemben, mint a kérdések sorok írja, ezennel sajnálkozaso-mat fejezem ki, ha azon néhány sorban valaki a maros-vásárhelyi választók közül öntudalma meg-sértését véli látni. Részemről ezennel nyilvánítom, hogy Vas Tamás urat nincs szerencsém ismerni, vele soha nem beszéltem, de még csak nem is lát-tam. Hogy Vásárhelyt Vas Tamás urnak, mint pap-jelöltnek, legtöbb s legmértányosabb kiáltása lehet a kérdések állomást elnyerhetni, ezt egy szerkes-tőségünkhöz intézett hiteles tudósításból meritém, melyben kétkedni e pillanatban sincs semmi okom. Én Vas Tamás urnak csupán irodalmi munkássá-gát s akadémiai késztültségét óhajtottam méltá-nyolni, midőn a vett hirt örömmel közreadtam.

Politikai hírek

Austria. Bécs, sept. 20. A „P. L.”-nak írják: „A Porosz- és Szászország közt folyó alku-dozások, s a szász badsereg jövő viszonyát illo-tólag hallom, hogy ezen alkudozások nem csak nem fejeztettek be, mint azt már hírül hozták, hanem befejezett egyhamar nem is érnek. A keleti kérdés a legújabbban ide érkezett hiteles adatok szerint még nem lett általánosan égetővé, mert Romániá-ban, Szerbiában és azon török tartományokban, melyek a Duna és Száva mellé esnek, még nem vehetők észre semmiféle mozgalom. Ténylegesen semmi sem mutat oda, hogy ezen tartományok la-kossága egyhamar föllázadna. Másként áll a dolog a görög-török tartományokkal, de ott is attól függ, mint fog a candiai kérdés megoldatni. Tény, hogy Anglia a portának Candia szigetének eladását ajánlja Görögország részére. Minthogy ez utóbbi aligha bir pénzzel, azt kell föltételezni, hogy Anglia fogja a megállapítandó vételtért biztosítani.”

Prága, sept. 19. Ma nem történt semmiféle zavargás. A Benedek-erzd negyedik zászlóalja ma

reggeli nyolczadfélórákor, Therezienstadtból ideér-kezett és a polgármester, a városi tanácsnokok és a polgári őrség parancsnoka által fogadtatott. A lövészcsoport zenekara ő feléjüknek éljenzetése között a néphymnust játszotta. A polgármester és Darenba parancsnokló őrnagy beszedeket tartottak. Délután elfoglalta a katonaság az őrhelyeket. Az este érkezett katonaság szintén ünneplésesen fogad-tatott. — A carolinthalai csavargókkal rögtönbíró-ságilag fognak elbánni.

Franciaország. Páris, sept. 19. A „J. des Debats” írja: „Kétféle ítéletet ballott a közönség a porosz hadseregről, melyek egymással ellentétesek. A háboru előtt azt mondták, hogy a porosz hadsereg csak nemzetőrség, melyet Benedek lehellette el fog süpörni maga elől, a gyűtléspuska pedig játékszer, a melyről csak azért nem mondtak ki minden kicsinylést, a mit gondoltak fölé, hogy a vitéz poroszokat ki ne ábrándítsák jó hiszemük-ből. A háboru után már most ugy beszélnek, hogy a porosz hadsereg szörnyű és rémletes, a mely előtt senki se lesz többé biztosítva, mihelyt Európa közepén befészkelte magát; a gyűtléspuska pedig valóságos pokolgép, melyet a poroszok egészen ti-tokban s már jó régen készítették, Austria megle-pésére, a mely semmit se tudott fölé, s Elsas és Lotharingia elfoglalására. Igazat szólna: vajlon nem természetes-e az, hogy a közönség e tárgy felett nyugtalankodik s ezen ellentéteségekre nézve fel-világosítani kíván? Hisz lehet-e nagyobb ellenté-teket csak képzelní is?” A „J. des Debats” hatá-rozottan kárhoztatja a szenvedélyek felgazdását, s oly háborura buzdítást Poroszország ellen, a melyre tulajdonképen nincs is megállható ok. Lothringent és Elsaszt illetőleg nem is léteznek olyan német lapok, melyek ama területeket Németország részére igényelnék. Lakosai pedig jó franciák s nem ki-vánczoznak németek lenni; tehát semmiféle okos nézet nem kívánhatja e tartományok Németországba foglaltatását, mivel a nemzetiség olve akkor kerül-het kérdésbe, ha az illető népség annak alkalmá-zását óhajti. Egyébiránt Lotharingiában a német nemzetiség napról napra jobban enyészik.”

A „Constitutionnel” a keleti kérdést komoly oldalán tekintí. Azon hirre, hogy Candia eshetőle-gesen Egyiptomnak engedtetik által, nem helyez-sulyt, de azt hiszi, hogy beavatkozás nélkül ezen bonyodalomból Görög- és Törökország közt háboru fejlődhetik. A francia diplomatia a hellenek nagy eszméjét nem pártfogolja és mindent elkövet, hogy a keleti kiűrés legalább elhalaszssa.

A hadsereg szervezése a sajtóban még élén-ken tárgyalatik, és egy másik kényes kérdés veti föl magát, t. i. Franciaország lakosságának gyér-növekedése más államokhoz arányosítva. Horn az „Avenir National”-ban néhány érdekes statisztikai közleményt tesz közzé. Kifejtik abból, hogy az 1821—1834-ig lefolyt időközben egy millió lakos-ság évenként 6900 lélekkel gyarapodott; 1831-től 1841-ig az évenkénti növekvés egy millió után csak 5900 volt; 1841—1851-ig csak 4500, 1851—1861-ig csak 2600 lélek.

Olaszország. Florencz, sept. 16. Revel tábornok, mint biztos, legközelebb Velenczébe fog menni, hogy Leoben franczia s Möring osztrák tá-bornokkal a várak átadása s a hadiszerek iránt egyezkedjék.

A „Natione” írja: „Az adósság iránti kérdés közel van megoldáshoz. Austria egyezkedés után, a Velenczére esedékes adósságon kívül, 73 millióra becsült tényleges összeget kért volna, miért kész-nek nyilatkozott Velenczét kiűriteni. Olaszország beleegyezett volna ez alapon alkudozni, és részéről engesztelékeny indítványokat tett. Franciaország és Poroszország mindkét fél közt egységet ipar-kodnak létesíteni.”

Milano, sept. 19. A „Perseveranza” jelenti, hogy még folyó hó 16-án a felkelők és Palermo őrsége között folyt a harc, bizonytalan sikerrel. A kormány 14 zászlóaljat küld Siciliába Medici tábor-nok parancsnoksága alatt Livornóból, Anconából és Taranto-ból.

Florencz, sept. 20. A mai hivatalos lap tudatja, hogy a távirati összeköttetés Siciliával me-gszakítottat. A kormányhoz Palermóból közvetve ér-kezett tudósítások constátálják, hogy a csapatok el-foglalták a középületeket és a kikötőt. A „Tran-cred” corvette a börtönök környékét gránát-lövés-szel tartotta biztosan a felkelőktől. A lakosság nem vesz részt a felkelésben. A környékbeli nem-zetőrség felajánlotta szolgálatát a kormánynak. Cadorno tbk Sicilia rendkívüli kormánybiztosává és az ottani baderök parancsnokává kinevezetvén, nemsokára Palermoba fog érkezni Angioletti és Longoni hadosztályakkal. Tegnap már elkezdett oda 1500 ember.

A „Debatte” egy Rómából érkezett távirat nyomán közli, hogy a pápa különös megbízásából és mint egy Victoria királynőhez intézett sajátkezű levél átnyújtója, msgr. Hohenlohe herceg folyó hó 16-án Civita-Vechiában hajóra szállt. A közvetle-nül megelőző napokban Odó Russell, diplomatai ügynök, ismételve hosszabb kihallgatásokon volt a pápánál. Gyakran érintkezett Russell a francia követtel is.

Németország. Berlin, sept. 17. Az urak-házában az észak-német parlament összeállítására vonatkozó törvényjavaslat s a választási törvény tárgyalatott. Wagener kormánybiztos egy nyilatko-

